Резюме

Часова Т.О. Використання фінансового моніторингу під час розслідування злочинів у сфері економіки.

У науковій статті аналізується проведення фінансового моніторингу під час розслідування злочинів економічного напрямку. Досліджується позиція науковців щодо визначення фінансового моніторингу та його ролі у формуванні економічної безпеки держави. Розглядаються основні твердження положення Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та розповсюдженню зброї масового знищення» щодо фінансового моніторингу та стандарти Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей та фінансуванням тероризму (FATF), а також Директива Європейського Союзу № 2015/849 «Про запобігання використанню фінансової системи для відмивання грошей та фінансування тероризму».

Ключові слова: фінансовий моніторинг, економічні злочини, досудове розслідування, легалізація доходів, кримінальне провадження.

Резюме

Часова Т.А. Использование финансового мониторинга при расследовании преступлений в сфере экономики.

В научной статье анализируется проведение финансового мониторинга при расследовании преступлений экономического направления. Исследуется позиция ученых по определению финансового мониторинга и его роли в формировании экономической безопасности государства. Рассматриваются основные утверждения положений Закона Украины «О предотвращении и противодействии легализации (отмыванию) доходов, полученных преступным путем, финансированию терроризма и распространения оружия массового уничтожения» относительно финансового мониторинга и стандарты Группы по разработке финансовых мер борьбы с отмыванием денег и финансированием терроризма (FATF), а также Директива Европейского Союза № 2015/849 «О предотвращении использования финансовой системы для отмывания денег и финансирования терроризма».

Ключевые слова: финансовый мониторинг, экономические преступления, досудебное расследование, легализация доходов, уголовное производство.

Summary

Tetiana Chasova. Use of financial monitoring in the investigation of crimes in the economic sphere.

The scientific article analyzes the conduct of financial monitoring during the investigation of economic crimes. The position of scientists on the definition of financial monitoring and its role in the formation of economic security of the state is studied. The main statements of the Law of Ukraine "On Prevention and Counteraction to Legalization (Laundering) of Proceeds from Crime, Financing of Terrorism and Proliferation of Weapons of Mass Destruction" on financial monitoring and standards of the Group for Development of Financial Measures to Combat Money Laundering and Terrorist Financing (FAT) and European Union Directive 2015/849 "On the prevention of the use of the financial system for the purpose of money laundering and terrorist financing".

Ensuring the economic security of the state is possible provided that the fight against legalization (laundering) of proceeds from crime. Economic crimes undermine the economic and financial system of the state, encroach on the legitimate interests of individuals. Financial monitoring is a form of financial control and its conduct as part of a criminal investigation and is a means of proof.

The problem of legalization (laundering) of proceeds from crime in recent years has become particularly important because it threatens the economic security of the country. That is why the state implements measures of enhanced control in this matter through legal regulation of financial monitoring. The purpose of criminal proceedings is to resolve controversial issues, including the appropriate financial monitoring of suspicious activities related to money laundering.

The financial monitoring system covers all financial service providers and determines that there should be cooperation in resolving issues related to the legalization of proceeds from crime. The issue of the use of financial monitoring in criminal proceedings has been studied by researchers and practitioners, but many issues remain unresolved.

Key words: financial monitoring, economic crimes, pre-trial investigation, money laundering, criminal proceedings.

DOI: 10.36695/2219-5521.2.2020.75

УДК 343.33

А.Ю. БАБІЙ

Алла Юріївна Бабій, здобувач Інституту держави і права імені В.М. Корецького НАН України*

ORCID: 0000-0002-9304-922X

ПРОБЛЕМИ КЛАСИФІКАЦІЇ ЕКСТРЕМІСТСЬКИХ ЗЛОЧИНІВ

Постановка проблеми. У рамках побудови системи екстремістських злочинів особливу увагу необхідно приділити їх класифікації. Вчені здійснювали спроби класифікувати екстремістські злочини за допомогою різних критеріїв. Класифікація екстремістських діянь сприяє більш глибокому розумінню сутності таких посягань та є основою для побудови системи протидії екстремізму. Як зазначає О.В. Петрянін, класифікація злочинів екстремістської спрямованості (екстремістських злочинів – за нашою термінологією) має безпосереднє значення для законодавчої, правозастосовної та наукової діяльності. Вона давно і успішно використовується правовою наукою, представники якої відзначають не тільки її суто теоретичну, а й при-

кладну цінність¹. Класифікувати – означає розподіляти по групах, класам тощо². Головним результатом класифікації, як зазначає С.С. Алексєєв, є отримання можливості виявлення нових рис і якісних особливостей досліджуваних інститутів³.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Серед науковців, які присвятили свої праці визначенню сутності екстремістських діянь, варто назвати В.І. Боярова, В.Н. Кубальського, С.Я. Лихову, А.А. Мозжегову, О.В. Петрянину, С.М. Фридинського та Д.О. Чернявського. Вітчизняними вченими не було проведено ґрунтовних розробок, які б стосувалися класифікації екстремістських посягань.

Метою статті є класифікація екстремістських злочинів за певними критеріями та аналіз обґрунтованості виділення вказаної групи злочинів.

Основні результати дослідження. У системі кримінального законодавства екстремістські злочини не виділені в окрему групу. Як цілком слушно зазначає А.А. Мозжегова, виділення нової для кримінального права групи злочинів екстремістської спрямованості (екстремістських злочинів – за нашою термінологією) видається позитивним кроком у розвитку норм, спрямованих на протидію екстремізму⁴.

Використання в юридичній літературі різних понять для позначення злочинних проявів екстремізму відбувається за відсутності чіткого розуміння сутності екстремізму та його злочинних проявів. У вітчизняній юридичній літературі серед вчених відсутня одностайність щодо назви, якою необхідно позначати екстремістські діяння. Зазначені діяння вчені називають по-різному: злочини екстремістської спрямованості; злочини екстремістського характеру; екстремістські злочини; злочини з ознаками екстремізму; злочини, зв'язані з екстремістською діяльністю, злочини, вчинені з екстремістських мотивів тощо. Використовуючи зазначені поняття, вчені-юристи намагалися охопити всю сукупність можливих злочинних проявів екстремізму. Така ситуація зумовлена передусім недостатньою розробленістю в доктрині базового категоріально-понятійного апарату у сфері протидії екстремізму.

Аналіз юридичної літератури з проблем екстремізму свідчить про те, що переважна більшість вчених використовує поняття «злочини екстремістської спрямованості». Аналізуючи поняття «злочини терористичної спрямованості», В.А. Ліпкан вказує, що спрямованість у широкому розумінні означає, що ці злочини не є по суті тероризмом, навпаки, вони тільки спрямовані на щось (у даному випадку – на тероризм), але ж саме вживання поняття «спрямованість» не показує суті терористичного злочину, воно визначає певний напрям, який як може бути обраним, так і ні⁵. Вважаємо за можливе використати наведену аргументацію при розгляді питання про недоцільність використання в юридичній доктрині поняття «злочини екстремістської спрямованості».

З криминологічної точки зору з метою розв'язання завдань запобігання та протидії злочинності у цій сфері видається обґрунтованим та доцільним об'єднання різноманітних екстремістських діянь в одну криминологічну групу під загальною назвою «екстремістські злочини». Використання поняття «екстремістські злочини» зумовлене передусім необхідністю усунення термінологічної плутанини у цій сфері. У зарубіжних і вітчизняних наукових виданнях можна зустріти поняття «екстремістські злочини», зокрема в працях українських дослідників цієї проблеми – В.І. Боярова, В.Н. Кубальського та С.Я. Лихової, серед російських науковців – Ю.М. Антонян, Д.О. Чернявський та ін.

У законодавстві України не використовується поняття «екстремістські злочини». Виділення такого різновиду злочинів, як екстремістські, є не лише можливим, а й доцільним з точки зору особливості сутності, спільності ознак злочинних діянь, які охоплюються явищем екстремізму. Виділення екстремістського виду злочинів сприятиме визначенню завдань, засобів та організаційно-правових засад протидії екстремізму. З метою вирішення питання про те, які злочини можуть належати до екстремістських, слід визначити злочини, які безпосередньо можуть бути зв'язані зі здійсненням екстремістської діяльності. При визначенні таких злочинів варто врахувати різні види екстремістської діяльності (фінансування екстремістських актів, навчання осіб з метою вчинення екстремістських актів, вербування осіб для вчинення екстремістського акту, участь у діяльності екстремістської організації тощо). Слід також при цьому врахувати, що екстремістська діяльність за своєю суттю є проявом екстремізму і являє собою практику застосування ідеології екстремізму та конкретні форми її реалізації⁶.

Визначення кола екстремістських злочинів залежить передусім від змісту поняття «екстремізм». Варто враховувати, що серед вчених відсутня єдність у розумінні змісту екстремізму. Законодавство України не містить визначення поняття «екстремізм». У Великому тлумачному словнику сучасної української мови міститься надто абстрактна дефініція екстремізму (від фр. «extremisme», від лат. «extremus» – крайній) як прихильності до крайніх поглядів та заходів (зазвичай у політиці)⁷.

Як вказує О.В. Петрянін, щодо злочинів екстремістської спрямованості питання про їх класифікацію донині залишається відкритим у доктрині та законодавстві. Існуючі сьогодні класифікації цих діянь неоднозначні та викликають багато суперечок, оскільки носять розрізнений та несистемний характер, а також спрямовані суто на обґрунтування бачення конкретної авторської позиції⁸.

У науці кримінального права існує багато підходів до класифікації екстремістських злочинів, в основу яких покладено різні критерії. Так, до екстремістських згідно з КК України, на думку В.І. Боярова, можна віднести наступні групи злочинів: 1) кримінально карані діяння, які посягають на основи та безпеку політичного устрою (ст. ст. 109, 110, 110², 111, 113 КК України); 2) злочини терористичного характеру (ст. ст. 112, 258, 258¹, 258², 258³, 258⁴, 258⁵, 260, 261, 278, 442, 443, 444 КК України) та 3) злочини (екстремістської спрямованості), які вчиняються з мотивів ненависті або ворожнечі стосовно осіб, які належать до певної етнічної, расової, релігійної, політичної та іншої соціальної групи (п. 14 ч. 2 ст. 115, ч. 2 ст. 121, ч. 2 ст. 122, ч. 2 ст. 126, ч. 2 ст. 127, ч. 2 ст. 129, ст. 161 та ст. 300 КК України)⁹. При цьому перелік злочинів, наведений для кожної запропонованої групи, не є вичерпним (зокрема, це можуть бути масові заворушення (ст. 294 КК), зв'язані, наприклад, з насильницьким виселенням мігрантів (представників «некорінного насе-

лення»), членів інших соціальних груп; вчинення стосовно них інших насильницьких дій; вчинення насильницьких дій на ґрунті проповідання деструктивних ідеологій чи виконання релігійних обрядів (ст. 181 КК); завідомо неправдиве повідомлення про загрозу безпеці громадян, знищення або пошкодження об'єктів власності, коли таке повідомлення стосується лише конкретної групи осіб, які об'єднані спільною національною, релігійною, політичною ознакою або належністю до якоїсь однієї соціальної групи тощо (ст. 259 КК), вандалізм та ін.)¹⁰.

Наведена класифікація викликає певні зауваження та не є повною. Зокрема, посягання на життя державного чи громадського діяча (ст. 112 КК України), створення не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань (ст. 260), масові заворушення (ст. 294), захоплення державних або громадських будівель чи споруд (ст. 341) являють собою екстремістські акти. Викликає заперечення назва першої групи екстремістських злочинів – «кримінально карані діяння, які посягають на основи та безпеку політичного устрою». У кримінально-правовій доктрині та законі про кримінальну відповідальність наведений перелік злочинів, передбачених ст. ст. 109, 110, 110², 111, 113 КК України, охоплюється поняттям «злочини проти основ національної безпеки України».

С.М. Фридинський виділяє згідно з КК Росії дві групи злочинів – злочини, зв'язані зі здійсненням екстремістської діяльності та злочини екстремістської спрямованості¹¹. Він розробив систему злочинів, зв'язаних зі здійсненням екстремістської діяльності, до яких належать:

1) «чисті» екстремістські злочини, тобто діяння, вчиняючи які, винні, керуючись екстремістськими мотивами, здійснюють дії, спрямовані на насильницьке поширення таких поглядів і викорінення поглядів, відмінних від тих, що відстоюються ними, або організацію таких дій в майбутньому (публічні заклики до здійснення екстремістської діяльності (ст. 280 КК Росії), розпалювання ненависті чи ворожнечі або приниження людської гідності (ст. 282), організація екстремістського співтовариства (ст. 282¹) та організація діяльності екстремістської організації (ст. 282²);

2) будь-які інші злочини з передбачених КК за умови, що вони вчиняються з екстремістських мотивів;

3) терористична діяльність як крайня форма прояву екстремізму»¹². Як свідчить наведена класифікація, при формуванні цього переліку враховано належність тероризму до однієї з форм екстремізму.

Усталеним у юридичній доктрині є підхід, згідно з яким екстремізм залежно від цільової спрямованості диференціюють на політичний, релігійний та національний. На думку С.М. Фридинського, до цих форм слід додати екстремізм економічний та екологічний¹³. Виходячи з наведених форм, екстремістські прояви варто поділяти на політичні, національні, релігійні, економічні та екологічні.

За результатами проведеного дослідження О.В. Петрянін запропонував авторську концепцію, яка передбачає наступні критерії злочинів екстремістської спрямованості: мотив (політична, ідеологічна, расова, національна або релігійна ненависть або ворожнеча чи ненависть або ворожнеча щодо будь-якої соціальної групи); об'єкт (суспільні відносини у сфері забезпечення громадської безпеки, нормального функціонування конституційного ладу, збереження миру і безпеки людства)¹⁴. *Враховуючи викладене, в основу класифікації екстремістських діянь має бути покладено видовий об'єкт злочинного посягання, а також мотивація протиправної поведінки. Таким чином, запропонована ним класифікація виглядає наступним чином:* 1) діяння, що завдають шкоду суспільним відносинам, спрямованим на забезпечення громадської безпеки держави; 2) діяння, що посягають на суспільні відносини, які створюють умови для нормального функціонування конституційного ладу держави; 3) діяння, що заподіюють шкоду суспільним відносинам, які встановлюють легітимні умови збереження миру і безпеки людства¹⁵.

А.А. Мозжегова пропонує виділяти дві групи злочинів згідно з КК Росії, які являють собою суспільно небезпечні прояви екстремізму: 1) власне екстремістські злочини, основним об'єктом яких є основи конституційного ладу та безпека держави (державні злочини) і 2) злочини екстремістської спрямованості, що посягають на інші основні об'єкти, але вчиняються з екстремістського мотиву. При цьому для злочинів другої групи екстремістський мотив може виступати конструктивною чи кваліфікуючою ознакою, або обтяжуючою обставиною, яка враховується судом при призначенні покарання¹⁶.

Д.О. Чернявський виділяє екстремістські злочини та злочини екстремістської спрямованості. Серед «екстремістських злочинів» згідно з КК Росії вчений виділяє: 1) злочини проти внутрішньої безпеки держави та основ конституційного ладу: озброєний заколот (ст. 278), публічні заклики до здійснення екстремістської діяльності (ст. 280), організація екстремістського співтовариства (ст. 282¹), організація діяльності екстремістської організації (ст. 282²), фінансування екстремістської діяльності (ст. 282³); 2) злочини, зв'язані зі здійсненням терористичної діяльності; 3) злочини проти людства (геноцид (ст. 357)). В рамках категорії «злочини екстремістської спрямованості» Д.О. Чернявський виділяє такі групи злочинів, вчинених з екстремістських мотивів: 1) злочини проти особи; 2) злочини проти громадського порядку; 3) інші злочини, вчинені з екстремістських мотивів¹⁷.

Виходячи із запропонованого вченими поділу екстремізму за об'єктом впливу на антидержавний та антилюдський¹⁸, екстремістські злочини варто поділяти відповідно на антидержавні та антилюдські. Вітчизняні вчені – В.Н. Кубальський¹⁹, С.Є. Кучерина та Д.О. Олейніков²⁰ розробили авторські варіанти систем злочинів антидержавного екстремізму.

Як зазначає В.Н. Кубальський, при формуванні системи заходів протидії антидержавному екстремізму слід виходити з того, що тероризм та сепаратизм також належать до його форм²¹. На доктринальному рівні певною мірою розроблені відповідні категорії – терористичні злочини та «сепаратистські» злочини, які охоплюються поняттям «екстремістські злочини».

Заслуговує на увагу класифікація С.М. Фридинським згідно з КК Росії злочинів, зв'язаних зі здійсненням екстремістської діяльності, за основним безпосереднім об'єктом посягання:

1) злочини, зв'язані зі здійсненням екстремістської діяльності, основним безпосереднім об'єктом яких є конституційні права і свободи людини і громадянина;

2) злочини, зв'язані зі здійсненням екстремістської діяльності, основним безпосереднім об'єктом яких є громадська безпека;

3) злочини, зв'язані зі здійсненням екстремістської діяльності, основним безпосереднім об'єктом яких є громадський порядок;

4) злочини, зв'язані зі здійсненням екстремістської діяльності, основним безпосереднім об'єктом яких є суспільна мораль;

5) злочини, зв'язані зі здійсненням екстремістської діяльності, основним безпосереднім об'єктом яких є основи конституційного ладу та безпека держави²².

Висновки. Враховуючи наведене, екстремістські злочини за родовим об'єктом посягання доцільно класифікувати наступним чином:

1) екстремістські злочини, родовим об'єктом яких є основи національної безпеки України: дії, спрямовані на насильницьку зміну чи повалення конституційного ладу або на захоплення державної влади (ст. 109 КК України), посягання на територіальну цілісність і недоторканність України (ст. 110), посягання на життя державного чи громадського діяча (ст. 112), диверсія (ст. 113), перешкоджання законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань (ст. 114¹);

2) екстремістські злочини, родовим об'єктом яких є життя та здоров'я особи: умисне вбивство (п. 14 ч. 2 ст. 115), умисне тяжке тілесне ушкодження (ч. 2 ст. 121), умисне середньої тяжкості тілесне ушкодження (ч. 2 ст. 122), побої і мордування (ч. 2 ст. 126), катування (ч. 2 ст. 127), погроза вбивством (ч. 2 ст. 129), якщо вказані діяння вчинені з екстремістських мотивів, тобто з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості;

3) екстремістські злочини, родовим об'єктом яких є виборчі, трудові та інші особисті права і свободи людини і громадянина: порушення рівноправності громадян залежно від їх расової, національної належності, релігійних переконань, інвалідності та за іншими ознаками (ст. 161);

4) екстремістські злочини, родовим об'єктом яких є громадська безпека: терористичний акт (ст. 258), створення не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань (ст. 260); погроза вчинити викрадання або використати радіоактивні матеріали (ст. 266);

5) екстремістські злочини, родовим об'єктом яких є безпека руху та експлуатація транспорту: угон або захоплення залізничного рухомого складу, повітряного, морського чи річкового судна (ст. 278);

6) екстремістські злочини, родовим об'єктом яких є громадський порядок та моральність: масові заворушення (ст. 294), заклики до вчинення дій, що загрожують громадському порядку (ст. 295), ввезення, виготовлення або розповсюдження творів, що пропагують культ насильства і жорстокості, расову, національну чи релігійну нетерпимість та дискримінацію (ст. 300);

7) екстремістські злочини, родовим об'єктом яких є авторитет органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян та злочини проти журналістів: захоплення державних або громадських будівель чи споруд (ст. 341), захоплення представника влади або працівника правоохоронного органу як заручника (ст. 349);

8) екстремістські злочини, родовим об'єктом яких є мир, безпека людства та міжнародний правопорядок: пропаганда війни (ст. 436), виготовлення, поширення комуністичної, нацистської символіки та пропаганда комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів (ст. 436¹), планування, підготовка, розв'язування та ведення агресивної війни (ст. 437), посягання на життя представника іноземної держави (ст. 443), застосування зброї масового знищення (ст. 439), геноцид (ст. 442).

Слід зазначити, що наведений у класифікації перелік власне екстремістських злочинів не є вичерпним. Систему екстремістських злочинів становлять не лише власне екстремістські акти, а й злочини, які забезпечують здійснення екстремістської діяльності та безпосередньо зв'язані з нею. Таким чином, з метою забезпечення системної протидії екстремізму до екстремістських злочинів у широкому розумінні варто віднести не лише власне екстремістські діяння – злочини, передбачені КК України, якщо вони вчинені з екстремістських мотивів (цілей), а й злочини, що забезпечують здійснення екстремістської діяльності та безпосередньо зв'язані з нею. Варто при цьому врахувати, що терористичні злочини та «сепаратистські» злочини охоплюються поняттям «екстремістські злочини».

Злочини, зв'язані зі здійсненням екстремістської діяльності (екстремістські злочини у широкому розумінні), пропонується поділяти на: 1) власне екстремістські акти, тобто екстремістські злочини у вузькому розумінні: дії, спрямовані на насильницьку зміну чи повалення конституційного ладу або на захоплення державної влади (ст. 109 КК України), посягання на територіальну цілісність і недоторканність України (ст. 110), посягання на життя державного чи громадського діяча (ст. 112), порушення рівноправності громадян залежно від їх расової, національної належності, релігійних переконань, інвалідності та за іншими ознаками (ст. 161), терористичний акт (ст. 258), угон або захоплення залізничного рухомого складу, повітряного, морського чи річкового судна (ст. 278), масові заворушення (ст. 294), посягання на життя представника іноземної держави (ст. 443), геноцид (ст. 442) та ін.; 2) супутні екстремізму злочини, які безпосередньо зв'язані зі здійсненням екстремістської діяльності, але не є власне екстремістськими актами: фінансування дій, вчинених з метою насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або захоплення державної влади, зміни меж території або державного кордону України (ст. 110²), створення терористичної групи чи терористичної організації (ст. 258³), сприяння вчиненню терористичного акту (ст. 258⁴), фінансування тероризму (ст. 258⁵); незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами (ст. 263) та ін.).

- ¹ Петрянин А.В. Противодействие преступлениям экстремистской направленности: уголовно-правовой и криминологический аспекты: дисс. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08. Москва. 2014. С. 219.
- ² Бусел В.Т. Великий тлумачний словник сучасної української мови. Київ, Ірпінь: Перун, 2005. 1728 с.
- ³ Алексеев С.С. Правовые средства: постановка проблемы, понятие, классификация. *Советское государство и право*. 1987. № 6. С. 16.
- ⁴ Можжегова А.А. Экстремистские преступления и преступления экстремистской направленности по уголовному праву Российской Федерации: дисс. ... канд. юрид. наук. Москва, 2015. С. 31.
- ⁵ Боротьба з тероризмом / за заг. ред. В.А. Ліпкана, Д.Й. Никифорчука, М.М. Руденка. Київ: Знання України, 2002. С. 43.
- ⁶ Можжегова А.А. Экстремистские преступления и преступления экстремистской направленности по уголовному праву Российской Федерации: дисс. ... канд. юрид. наук. Москва, 2015. С. 22, 26, 149.
- ⁷ Бусел В.Т. Великий тлумачний словник сучасної української мови. Київ, Ірпінь: Перун, 2005. 1728 с.
- ⁸ Петрянин А.В. Противодействие преступлениям экстремистской направленности: уголовно-правовой и криминологический аспекты: дисс. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08. Москва. 2014. С. 219–220.
- ⁹ Бояров В.І. Криміналістична класифікація кримінально-караних проявів екстремізму. *Вісник Академії адвокатури України*. 2015. Т. 12. № 2. С. 212.
- ¹⁰ Там само. С. 212–213.
- ¹¹ Фридинский С.Н. Борьба с экстремизмом: уголовно-правовой и криминологический аспекты: дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Ростов-н/Д, 2003. С. 57.
- ¹² Фридинский С.Н. Противодействие экстремистской деятельности (экстремизму) в России (социально-правовое и криминологическое исследование): автореф. дисс. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08. Москва, 2011. С. 10.
- ¹³ Там само. С. 17.
- ¹⁴ Петрянин А.В. Вказана праця. С. 312.
- ¹⁵ Там само. С. 231.
- ¹⁶ Можжегова А.А. Вказана праця. С. 33–34.
- ¹⁷ Чернявский Д.О. Уголовно-правовая характеристика публичных призывов к нарушению территориальной целостности Российской Федерации: дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 Москва, 2018. С. 176–177.
- ¹⁸ Павлинов А.В. Стратегия борьбы с насильственным антигосударственным экстремизмом и преступностью в условиях современной России. Москва: Юрлитинформ, 2010. С. 12.
- ¹⁹ Кубальський В.Н. Система злочинів антидержавного екстремізму за законодавством України. Кримінальне право в умовах глобалізації суспільних процесів: традиції та новачі: матеріали міжнар. наук.-практ. круглого столу, м. Харків, 15 трав. 2020 р. / редкол.: В.Я. Тацій (голов. ред.), Л.М. Демидова (заст. голов. ред.), А.П. Гетьман та ін. Харків: Право, 2020. С. 201–207.
- ²⁰ Кучерина С.Є., Олейніков Д.О. Протидія антидержавному екстремізму як інструменту обмеження державного суверенітету в сучасних умовах. *Інформація і право*. 2018. № 2. С. 130.
- ²¹ Кубальський В.Н. Вказана праця. С. 202.
- ²² Фридинский С.Н. Борьба с экстремизмом: уголовно-правовой и криминологический аспекты: дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Ростов-н/Д, 2003. С. 58–60.

Резюме

Бабій А.Ю. Проблеми класифікації екстремістських злочинів.

У статті проаналізовано підстави для виділення криминологічної групи «екстремістські злочини». Запропоновано у подальшому використовувати поняття «екстремістські злочини» з метою усунення термінологічної плутанини у цій сфері. Запропонована класифікація екстремістських злочинів за критерієм за родового об'єкта посягання. Запропоновано широкий та вузький підходи до розуміння категорії «екстремістські злочини». Злочини, зв'язані зі здійсненням екстремістської діяльності (екстремістські злочини у широкому розумінні), пропонується поділяти на власне екстремістські акти, тобто екстремістські злочини у вузькому розумінні та супутні екстремізму злочини, які безпосередньо зв'язані зі здійсненням екстремістської діяльності, але не є екстремістськими актами.

Ключові слова: екстремізм, екстремістські злочини, злочини, зв'язані з екстремістською діяльністю, класифікація.

Резюме

Бабій А.Ю. Проблеми классификации экстремистских преступлений.

В статье проанализированы основания для выделения криминологической группы «экстремистские преступления». Предложено в дальнейшем использовать понятие «экстремистские преступления» с целью устранения терминологической путаницы в этой сфере. Предложена классификация экстремистских преступлений по критерию родового объекта посягательства. Предложены широкий и узкий подходы к пониманию категории «экстремистские преступления». Преступления, связанные с осуществлением экстремистской деятельности (экстремистские преступления в широком смысле), предлагается классифицировать на собственно экстремистские акты, то есть экстремистские преступления в узком смысле и сопутствующие экстремизму преступления, непосредственно связанные с осуществлением экстремистской деятельности, но не являющиеся экстремистскими актами.

Ключевые слова: экстремизм, экстремистские преступления, экстремистская деятельность, классификация.

Summary

Alla Babii. Problems of classification of extremist crimes.

The article presents the results of a study of the problems of classification of extremist acts based on the Criminal Code of Ukraine. The classification of extremist acts contributes to a deeper understanding of the essence of such attacks and is the basis for building a system to counter extremism in Ukraine. The author analyzes the grounds for distinguishing a criminological group under the general name «extremist crimes». The lack of unanimity among scholars regarding the name by which extremist acts should be designated in domestic legal literature has been ascertained. It is proposed to further use the concept of «extremist crimes» in order to eliminate terminological confusion in the field of countering extremism. Based on the results of the study, it was proposed that extremist crimes be classified according to the criterion of a tribal object of assault.

The findings of the study contain a list of extremist crimes that is not exhaustive. A broad and narrow approach to understanding the category of «extremist crimes» has been proposed. Crimes related to extremist activities (extremist crimes in the broad sense) are

proposed to be classified into extremist acts themselves, that is, extremist crimes in the narrow sense and crimes related to extremism, directly related to extremist activities, but not extremist acts.

It is concluded that the system of extremist crimes is composed not only of extremist acts themselves, but also crimes that ensure the implementation of extremist activities and are directly related to it. In order to ensure a systemic counteraction to extremism, extremist crimes in the broad sense include not only extremist acts themselves – crimes provided for by the Criminal Code of Ukraine committed from extremist motives (purposes), but also crimes that ensure the implementation of extremist activity and are directly related to it. It is worth taking into account that terrorist crimes and «separatist» crimes are covered by the concept of «extremist crimes». Extremist crimes should be divided into political, national, religious, economic and environmental.

Key words: extremism, extremist crimes, extremist activity, classification.

DOI: 10.36695/2219-5521.2.2020.76

УДК 343.3/.7

О.В. ВАЩУК

Олена Володимирівна Ващук, аспірантка Київського університету права НАН України*

ORCID: 0000-0001-8194-6671

ПОНЯТТЯ ТА СИСТЕМА ЗЛОЧИНІВ, ЩО ВЧИНЯЮТЬСЯ АУДИТОРОМ ЯК СПЕЦІАЛЬНИМ СУБ'ЄКТОМ ЗЛОЧИНУ

Постановка проблеми. Криміналізація суспільно небезпечних діянь, які об'єктивно існують у суспільстві, безумовно, відіграє фундаментальну роль серед засобів впливу на злочинність. Питання реалізації державної політики щодо протидії злочинності, зокрема у сфері господарської діяльності, в умовах побудови в Україні громадянського суспільства і правової держави, стають особливо актуальними та отримують підвищену увагу як з боку громадян нашої держави, так і з боку численних міжнародних антикорупційних організацій. Саме тому в сучасних умовах актуальним стає питання кримінальної відповідальності аудитора як спеціального суб'єкта злочину.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Правове регулювання аудиторської діяльності досліджували у своїх роботах такі науковці, як: М.Т. Білуха, Ф.Ф. Бутинець, В.М. Дереконь, Н.І. Дорош, Д.М. Жерліцин, Л.Л. Кінашук, Т.В. Куреза, О.А. Петрик, В.Є. Труш, В.Я. Савченко, Л.А. Савченко, Б.Ф. Усач та інші.

Метою статті є визначення поняття професійних аудиторських злочинів та виділення їх серед злочинів, які передбачені у законодавстві України про кримінальну відповідальність, з урахуванням специфіки суб'єкта їх вчинення.

Виклад основного матеріалу. Господарський кодекс України (далі – ГК) визначає аудит фінансової звітності як аудиторську послугу з перевірки даних бухгалтерського обліку і показників фінансової звітності та консолідованої фінансової звітності юридичної особи або представництва іноземного суб'єкта господарювання, або іншого суб'єкта, який подає фінансову звітність, з метою висловлення незалежної думки аудитора про її відповідність в усіх суттєвих аспектах вимогам національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку, міжнародних стандартів фінансової звітності або іншим вимогам (ст. 363)¹.

Державний фінансовий аудит є різновидом державного фінансового контролю і полягає у здійсненні перевірки та аналізу фактичного стану справ щодо законного та ефективного використання державних чи комунальних коштів і майна, інших активів держави, правильності ведення бухгалтерського обліку та достовірності фінансової звітності, функціонування системи внутрішнього контролю (ст. 363 ГК)².

Таким чином, державний аудит є різновидом державного фінансового контролю, який захищає інтереси держави та здійснює контроль за використанням державних чи комунальних коштів і майна, інших активів держави, а недержавний аудит являє собою аудиторську послугу з перевірки даних бухгалтерського обліку і показників фінансової звітності, яка призначена для захисту інтересів суб'єктів господарської діяльності.

До основних особливостей недержавного аудиту слід віднести:

1) аудиторський звіт щодо фінансової звітності, який використовується переважно клієнтами, зменшує їх ризики прийняття неправильних рішень при його використанні. Тобто приймаючи рішення на основі фінансової звітності, особа може бути впевнена в її достовірності. Така інформація необхідна і власнику суб'єкта господарювання, оскільки дає оцінку фінансового стану його діяльності та діям працівників;

2) аудит не лише виявляє порушення в діяльності, а й надає допомогу щодо їх усунення. Нерідко аудит проводять перед плановою перевіркою органів державного фінансового контролю з метою уникнення фактів виявлення правопорушень та накладення штрафів;

3) аудитор працює на договірних засадах з клієнтом, а тому має відповідні зобов'язання перед ним, і у випадку їх невиконання або неналежного виконання несе насамперед цивільно-правову відповідальність. Ці відносини виникають на договірних засадах з можливістю вибору замовником аудитора чи аудиторської